

VIII—XI KLASIŲ BERNIUKŲ IR MERGAIČIŲ DALYKINIAI INTERESAI

L. SKRICKUTĖ

Dalykiniais interesais vadiname mokinių pažintinius interesus, nukreiptus į vieną ar kelis mokykloje dėstomus dalykus (kai kurie autoriai juos dar vadina mokymosi interesais).

L. Božovič, apibendrindama tyrimus interesų srityje¹, pažintinį interesą apibūdina kaip žinių poreikį, orientuojantį žmogų tikrovėje.

Tiek L. Božovič, tiek ir G. Ščiukina², aiškindamos pažintinio intereso biologinę prigimtį, jo fiziologinį mechanizmą, remiasi I. Pavlovo aukštosios nervinės veiklos fiziologiniais tyrimais ir pažintinio intereso atsiradimą sieja su orientuojamąja-tiriamąja refleksine veikla.

A. Leontjevas, G. Ščiukina, N. Dobryninas, N. Morozova pažintinį interesą laiko ir svarbiausiu veiklos motyvu. Kadangi pažintinis interesas emocionaliai nuspalvina intelektualią veiklą, tuo padidindamas jos svarbą žmogui (S. Rubinšteino, A. Kovaliovo, V. Mesiščevo, I. Nevskio ir kt. tyrimai), tai mokinių interesų tyrimas, jų teisingas formavimas bei vystymas pedagoginiame darbe turi ir didelę praktinę reikšmę.

Dalykinis interesas, kaip ir apskritai interesas platesne prasme, mūsų psichologinėje literatūroje palyginti dar labai mažai nagrinėtas. V. Ivanovas, M. Morozovas, N. Levitovas tyrė dalykinių interesų atsiradimo sąlygas, V. Bondarevskis — jų pastovumo laipsnį ir egzistavimo trukmę; dalykinių interesų ryšį su profesiniais interesais ir jų kitimo dėsningumus tyrė L. Blagonadiožina, V. Sacharovas, M. Chomutova ir kt. Mokinių dalykinius interesus tyrė J. Šarovas (lygindamas atskirų dalykų populiarumą mokinių tarpe), V. Rajeckas (humanitarinių dalykų), M. Beliajevas (užsienio kalbų), I. Nevskis (chemijos ir biologijos) ir kai kurie kiti autoriai.

Ligi šiol atliktų tyrimų išvados rodo, jog viena iš svarbiausių dalykinio intereso atsiradimo sąlygų (ypač jaunesniame mokykliniame amžiuje) yra dėstymo kokybė, dalykinis ir profesinis mokytojo meistriškumas. Dalykinis interesas vystosi ir stiprėja tik aktyvios veiklos sąlygomis, o, jau susiformavęs, teigiamai veikia ir bendrą mokinio mokymosi pažangumą³.

Nepaisant to, kad jau atlikta nemaža tyrimų, surinktos faktinės medžiagos pažintinio intereso problemai galutinai išspręsti ir dėsningumams

¹ Л. И. Божович, Познавательные интересы и пути их изучения, «Известия АПН РСФСР», № 73, стр. 12.

² Г. И. Щукина, Формирование познавательных интересов учащихся в процессе обучения (в восьмилетней школе), М., 1962.

³ В. Г. Иванов, Формирование интересов у учащихся старших классов средней школы. Материалы совещания по психологии, М., 1957.

nustatyti dar nepakanka ⁴. Apibendrinę paskutinių metų tyrimų rezultatus, tą patį galime pasakyti ir apie dalykinius interesus. Pavyzdžiui, ligi šiol vis dar per mažai atsižvelgiama į lyčių psichinių savybių skirtumus, kurie gali turėti įtakos dalykinių interesų formavimuisi ir vystymuisi. Iš minėtųjų autorių berniukų ir mergaičių interesų skirtingumą atskirų dalykų atžvilgiu daugiau parodė V. Rajeckas ⁵. Kitų autorių darbuose šis klausimas beveik nekliamas, kartais paminimas vienu kitu žodžiu. Be to, keičiantis įvairiems socialiniams faktoriams, toliau vystantis mokslui ir jo pasiekimams, kintant netgi pačioms mokymo programoms, visa tai vienaip ar kitaip veikia ir mokinių dalykinius interesus, jų vystymosi dėsnin-gumus.

Tirdami užsibrėžėme išsiaiškinti du svarbiausius klausimus: a) kokie mokinių dalykiniai interesai šiuo metu yra vyraujantys ir kokia jų vystymo-si kryptis; b) kokie skirtumai pasireiškia tarp berniukų ir mergaičių daly-kinių interesų.

Pagrindiniu tyrimo metodu pasirinkome anketinę apklausą. Pagalbi-niai metodai buvo mokinių stebėjimai (dirbant mokytoja) ir pokalbiai su vyresniųjų klasių moksleiviais.

Žinodami visus galimus anketinio metodo trūkumus, pasirinkome jį kaip vienintelį iš ligi šiol žinomų tyrimo metodų, įgalinantį tuo pat metu apimti pakankamai didelį skaičių tiriamųjų, kad būtų nustatyti bendriau-sieji dėsningumai. Šiuo būdu gauti duomenys galėtų būti išeities tašku, vykdant tolimesnius tyrimus labiau patikimais eksperimentiniais meto-dais.

Anketa buvo vardinė (nurodant pavardę, vardą, mokyklą, klasę), pusiau uždara — dalį atsakymų mokiniai galėjo pasirinkti iš duotų anketoje arba prirašyti savo ir dalį turėjo suformuluoti patys. Su anketos pagalba norėjome išsiaiškinti: mokinių mokymosi pažangumo klausimą (buvo prašoma surašyti visus trimestrinis pažymius iš visų dalykų), mokinius labiausiai dominančius dalykus (iki trijų, surašant eilės numerius pagal svarbumą), kaip mokiniai savo dalykinius interesus sieja su praktine veikla ir ateities siekais (jų tarpe profesiniais interesais), skaitymo interesus, kaip mokiniai dalyvauja būrelių ir visuomeninėje veikloje.

Anketinę apklausą 1966/67 m. m. atliko klasių vadovai ir dalykų moky-tojai, gerai pažįstantys mokinius. Apie 80% visų anketų gauta su klasių vadovų pastabomis, patvirtinančiomis mokinių atsakymų teisingumą. Iš viso gauta 1212 anketų, užpildytų VIII—XI klasių mokinių (521 berniukas ir 691 mergaitė) iš Vilniaus m., Trakų m., Anykščių raj., Jurbarko raj. ir Rokiškio raj. mokyklų.

Kaip matyti iš 1 lentelės, vyresnėse klasėse pastebimai išauga mokinių domėjimasis tiksliais mokslais, ypač chemija ir fizika. XI klasėje šie dalykai iškylo į pirmąją vietą, palyginus su visais kitais. Humanitari-niais dalykais didžiausias procentas mokinių domisi VIII—IX klasėse; vyresnėse klasėse šių dalykų populiarumas sumažėja, nors visose klasėse jais domisi palyginti nemaža mokinių. Iš likusių dalykų mokiniai labiau-siai mėgsta fizinį lavinimą, ypač VIII—IX klasėse. Kiti dėstomi dalykai lentelėje nepažymėti, nes mokinių interesų kokių nors ryškesnių dėsningu-mų čia nepastebėjome, išskyrus tai, jog jais mokiniai daugiau domisi tose klasėse, kuriose šie dalykai dėstomi. Tik XI klasėje vėl kiek padidėja domėjimasis gamtos mokslais, susijusiais su dalies mokinių profesiniais ketinimais (remiantis mokinių atsakymais).

⁴ Л. И. Божович, Познавательные интересы и пути их изучения, стр. 12.

⁵ V. Rajeckas, Teigiamo požiūrio į humanitarinius dalykus ugdymas, Vilnius, 1966.

Palyginę J. Šarovo 1959 m. tyrimų duomenis⁶, matome, kad tie, kurie liečia tiksluosius mokslus, labai panašūs į mūsų gautuosius: domėjimasis visais tikslųjų mokslų dalykais vyresnėse klasėse išauga. Dar ryškesnį mokinių dalykinių interesų vystymą šia kryptimi rodo 1964 m. jo atliktų papildomų tyrimų duomenys (nurodyti tame pačiame straipsnyje). V. Rajeckas tą pačią tendenciją nurodo, apibendrinęs 1960—1963 m. savo atliktų mokinių interesų tyrimų rezultatus⁷. V. Rajecko ir mūsų duomenims prieštarauja J. Šarovo išvados apie mokinių interesų literatūrai vystymąsi. J. Šarovas teigia, kad mokinių domėjimasis literatūra vyresnėse

1 lentelė

Mokinių dalykiniai interesai

Dalykai	Klasės			
	VIII (%)	IX (%)	X (%)	XI (%)
Literatūra	42	19	24	23
Istorija	32	23	25	22
Kalbos (rusų ir užsienio)	24	25	22	17
Chemija	12	16	18	32
Fizika	26	9	25	29
Matematika	11	13	18	18
Fizinis lavinimas	50	31	21	21

klasėse didėja. Tą prieštaravimą iš dalies galėjo apspręsti kai kurie vietiniai faktoriai, kaip, pavyzdžiui, literatūros dėstymo skirtingos programos RTFSR ir mūsų respublikos mokyklose, skirtingas kai kurių profesijų populiarumas ir pan. Be to, teigdamas, kad domėjimasis literatūra vyresnėse klasėse padidėja (lyginamos VI—VIII ir X klasės), J. Šarovas nepasako, kokią dalį jo tirtų mokinių sudaro mergaitės; V. Rajecko⁸ ir mūsų tyrimų duomenys rodo, kad tarp berniukų ir mergaičių interesų literatūrai yra didelis skirtumas. Taigi, jeigu daugumą dešimties klasių mokinių sudarė mergaitės, o VI—VIII klasėse jų buvo tiek pat arba mažiau negu berniukų, tai galėjo turėti įtakos, bendrai lyginant jaunesniųjų ir vyresniųjų klasių mokinių interesus literatūrai — dėstomam dalykui. Čia galėjo nulemti apskritai didesnis mergaičių (palyginus su berniukais) domėjimasis literatūra.

Kaip matome palyginę 1 ir 2 grafikus, literatūra ir kalbomis visose klasėse daugiau domisi mergaitės, negu berniukai, tačiau vyresnėse klasėse abiejų lyčių mokinių domėjimasis humanitariniais dalykais palaipsniui mažėja, taip pat mažėja ir interesas literatūrai — dėstomam dalykui (skaitymo interesai vyresnėse klasėse išauga, žr. 2 lentelę).

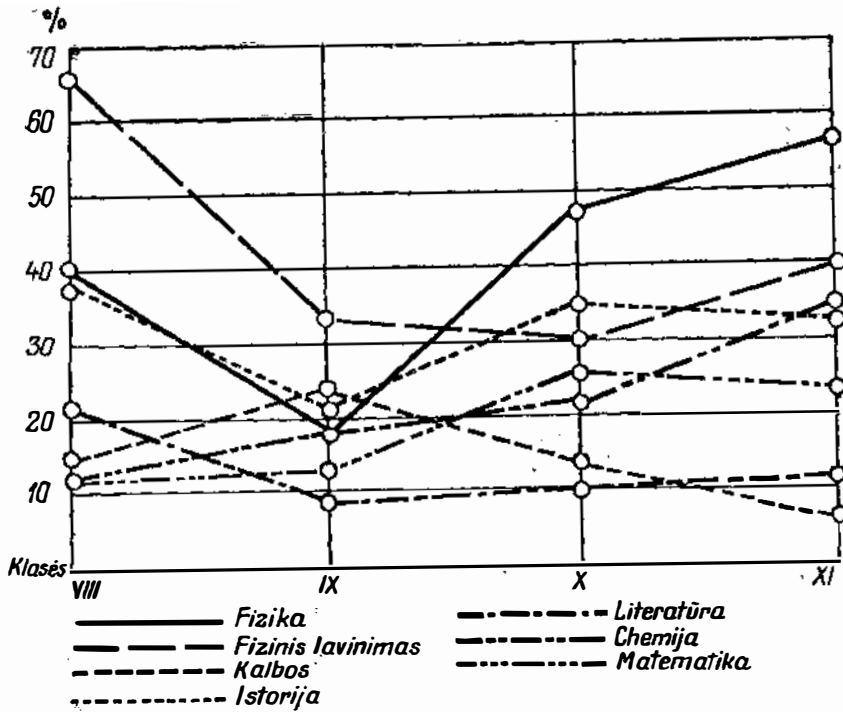
V. Rajeckas, skirtingai nuo mūsų, nurodo vis didėjantį mokinių domėjimąsi užsienio ir rusų kalbomis vyresnėse klasėse, tačiau tą bendrą rodiklį lėmė tik mergaitės: paanalizavus jo knygoje pateiktus grafikus⁹, matyti, kad jeigu mergaitės, besidominčios kalbomis, IX klasėje sudarė apie 34%, o XI klasėje apie 43%, tai berniukai atitinkamai tik 16% ir 13%. Tuo tarpu, mūsų duomenimis, mažėja ir mergaičių domėjimasis kalbomis. Čia, matyt, turi įtakos vis didėjantis tikslųjų mokslų ir atitinkamų profesijų populiarumas (sprendžiant iš mokinių atsakymų apie jų profesinius ketinimus), o iš kitos pusės, — nepakankamas kalbų mokėjimo reikšmės įvertinimas, ruošiantis pasirinkti nehumanitarinio profilio profesiją.

⁶ Ю. В. Шаров, Духовные потребности учащихся старших классов, «Советская педагогика», 1965, № 8.

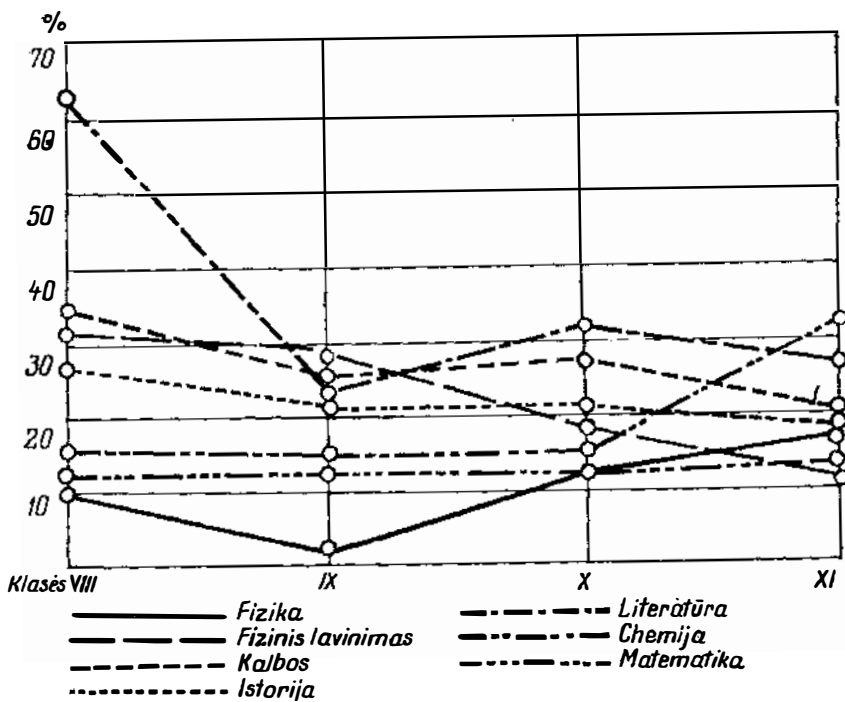
⁷ В. Ражекас, Teigiamo požiūrio į humanitarinius dalykus ugdymas, p. 79.

⁸ Ten pat, p. 56—57.

⁹ Ten pat.

1 pav. Berniukų dalykinių interesų vystymasis

2 pav. Mergaičių dalykinių interesų vystymasis

Iš humanitarinių dalykų berniukai labiausiai mėgsta istoriją. Taip pat labiau negu mergaitės jie mėgsta ir fizinį lavinimą.

Tikslųjų mokslų dalykus, ypač fiziką, visose klasėse labiau mėgsta berniukai. Tačiau vyresnėse klasėse vis daugiau mergaičių taip pat juos pamėgsta. XI klasių mergaičių mėgstamų dalykų tarpe chemija jau užima pirmąją vietą. Tą patį rodo ir V. Rajecko tyrimų duomenys.

Mokinių pasisakymai ir anketų analizė leidžia manyti, kad augantis tikslųjų mokslų populiarumas vyresnėse klasėse tiesiogiai susijęs su mokinių profesiniais ketinimais. Pavyzdžiui, apie 30% mergaičių ir apie 50% berniukų vyresnėse klasėse galvoja pasirinkti specialybes, reikalaujančias gero fizikos, chemijos ar matematikos mokėjimo. Profesinį apsisprendimą, savo ruožtu, dažnai sąlygoja ne tik paties mokinio sugebėjimai, bet ir daugybė įvairių socialinių ir kt. faktorių¹⁰, kurių čia neįmanoma suminėti. Iš 2 lentelės matome, kad X—XI klasių mokiniai savo dalykinius interesus vis labiau (palyginus su VIII—IX klasių mokiniais) sieja su profesiniais ketinimais bei įvairia praktine veikla ateityje.

2 lentelė

Skaitymo ir kiti mokinių interesus bei veikla

Apsakymų turinys	Klasės	Berniukai (%)				Mergaitės (%)			
		VIII	IX	X	XI	VIII	IX	X	XI
Mėgsta skaityti:									
a) psichologinio pobūdžio grožinės literatūros kūrinius ..		36	35	56	71	69	75	76	98
b) lyrinius eilėraščius		7	5	17	24	15	33	39	50
c) mokslo populiarinimo literatūrą		15	19	46	43	11	15	14	10
d) nuotykių literatūrą		64	72	58	48	61	47	37	48
Turi konkretų profesinį ketinimą		45	74	85	71	45	87	77	76
Dalykinį interesą sieja su profesiniu interesu		21	36	47	44	20	39	32	53
Dalykinį interesą sieja su įvairia praktine veikla		37	46	60	70	41	54	55	62
Dalyvauja būrelių, taip pat visuomeninėje veikloje		45	64	65	67	64	79	84	70

Augantis domėjimasis tiksliais mokslais, iš kitos pusės, aiškintinas didžiais mūsų amžiaus mokslo ir technikos pasiekimais bei jų pasiekimų atspindžiu spaudoje, kine, teatrų pastatymuose ir kt.

Humanitarinius dalykus, kaip nurodo mokiniai savo atsakymuose, jie mėgsta dėl paties tų dalykų turinio, suvokdami jų reikšmę bendram ir visapusiškam žmogaus išsilavinimui. Iš 2 lentelės matome, kad vyresniųjų klasių mokiniai vis labiau pamėgsta literatūros kūrinius, atskleidžiančius žmogaus vidinį pasaulį, jo santykius su kitais žmonėmis, mintis ir jausmus; tuo tarpu domėjimasis nuotykių literatūra sumažėja. Tai rodo, kad literatūroje mokiniai ima ieškoti rimtų, gilių atsakymų jiems kylančius klausimus. Matyt, šių jų poreikių literatūra — dėstomas dalykas nebeatenkina.

Su svajonėmis apie ateitį humanitarinius dalykus sieja palyginti nedidelė dalis mokinių, dažniausiai mergaitės, norinčios tapti mokytojomis.

Apie 30% visų mokinių nurodo pamėgę kurį nors dalyką dėl to, kad „mokytojas sudomino“, t. y. gerai dėstė savo dalyką.

¹⁰ S. Kregždė, Kai kurie profesinės orientacijos klausimai Lietuvos TSR vidurinėse bendrojo lavinimo mokyklose, „Pedagogika ir psichologija“, II, Vilnius, 1962, p. 5.

Skirtumus tarp berniukų ir mergaičių dalykinių interesų, pavaizduotų 1 ir 2 grafikuose, ir tarp jų skaitymo interesų (2 lentelė), atitinkančių dalykinių interesų skirtumus (mergaitės labiau mėgsta psichologinio pobūdžio literatūrą ir poeziją, berniukai — mokslo populiarinimo literatūrą, dažniausiai iš fizikos ar technikos sričių), mūsų manymu, galima paaiškinti kai kuriomis abiejų lyčių psichikos savybėmis. Vyrų ir moterų psichikos savybes lig šiol yra daugiau tyrę užsienio mokslininkai. P. Lersas¹¹, pavyzdžiui, teigia, kad vyrai, palyginus su moterimis, yra aktyvesni, agresyvesni, turi daugiau polinkių technikai, jiems labiau būdingas abstraktus loginis mąstymas; moterys esančios pasyvesnės, labiau linkusios į vidinius pergyvenimus, gyvenime daugiau vadovaujasi jausmais. Šiems teiginiams iš esmės neprieštarauja ir kai kurie mūsų anksčiau atlikti tebėjimai bei tyrimai¹². Vyrams ir moterims būdingos psichikos savybės dažnai pastebimos ir kasdieniniame gyvenime, todėl daugelis jas linkę laikyti įgimtomis, savaime suprantamomis. Tačiau yra mokslininkų, kurie, remdamiesi istorijos, archeologijos ir kitų mokslų duomenimis, įrodinėja, kad vyrų ir moterų psichikos skirtumai esą atsiradę palaipsniui, besivystant visuomenei, priklausomai nuo tos visuomenės kultūrinio ir visuomeninio gyvenimo sąlygų. Taigi, visuomenei vystantis toliau, jie gali keistis. Prie šitaip teigiančių mokslininkų priklauso E. Foigtlanderis¹³, pateikęs kaip pavyzdį vieną tebeegzistuojančią Naujosios Gvinėjos tautelę, kur vyro ir moters supratimas yra tiesiog priešingas mūsų supratimui, lyginant tik vyrams arba tik moterims būdingas psichikos savybes.

Mūsų visuomenėje vyro ir moters psichikos skirtumai tebeegzistuoja. Amžiais susiklosčiusios pažiūros į tai, koks turi būti vyras ir kokia moteris, šeimos ir visuomenės auklėjanti (kartais netgi neįsisąmoninta) įtaka, pagaliau pačių suaugusių žmonių pavyzdys veikia augančių vaikų psichiką, daro poveikį jų poreikių ir interesų formavimuisi. Į tuos skirtumus praktiniame mokymo ir auklėjimo darbe reikia atsižvelgti, nes nuo jų dažnai priklauso būsimo kelio, būsimos profesijos pasirinkimas, taigi ir jauno žmogaus vieta visuomenėje. Mokykloje į tai kol kas nėra kreipiama pakankamai dėmesio. Kaip matome iš 2 lentelės, visuomeninėje ir būrelių veikloje daugiau dalyvauja mergaitės. Palyginę atskirų klasių mergaičių ir berniukų mokymosi pažangumą, matome, kad visose klasėse bendras mergaičių pažangumas yra aukštesnis negu berniukų (3 lentelė), o su tuo,

3 lentelė

Berniukų ir mergaičių mokymosi pažangumo palyginimo lentelė
(pagal labai gerai ir gerai besimokančių mokinių %)

Klasės	Bendras mokinių skaičius	Berniukų skaičius	Mergaičių skaičius	Labai gerai ir gerai besimokančių mokinių %		
				nuo bendro mokinių skaičiaus	berniukų tarpe	mergaičių tarpe
VIII	645	340	305	19	10	28
IX	161	58	103	37	29	41
X	147	48	99	35	31	37
XI	259	75	184	25	19	28
Iš viso	1212	521	691	24,5	15,5	33

¹¹ Ph. Lersch, Vom Wesen der Geschlechter, München, 1950.

¹² L. Skrickutė, Apie VII—VIII klasių berniukų ir mergaičių psichikos skirtumus, Respublikinės psichologų mokslinės konferencijos pranešimų tezės, Vilnius, 1965.

¹³ E. Voigtländer, Psychische Geschlechtsmerkmale, Handwörterbuch der Sexualwissenschaft, Bonn, 1926.

be abejo, susijęs tas reiškiny, kad vyresnių klasių mokinių tarpe vyrauja mergaitės: mat, didelė dalis berniukų atkrinta jaunesnėse klasėse, dažniausiai išeina į specialias technines, profesines technikos mokyklas, ir tuo jų mokymasis baigiasi.

Iš to, ką parodė jau ligi šiol atlikti tyrimai, galima padaryti išvadą, kad mokykla, nepakankamai atsižvelgdama į berniukų psichikos savybes, jų poreikius bei interesus, dar neišnaudojo visų savo poveikio galimybių. Pats užklasinis ir visuomeninis darbas mokykloje, matyt, daugiau atitinka mergaičių polinkius bei psichines savybes ir negali patenkinti berniukų poreikio veiklai. Be to, berniukų (žinoma, ir mergaičių) poreikį šviestis, siekti kuo daugiau žinių galėtų padėti ugdyti kaip tik humanitariniai dalykai, visų pirma literatūra, jeigu tik literatūros programose būtų skiriama pakankamai valandų naujausiems literatūros kūriniams, naujai išskylančioms reiškinėms literatūroje ir mene nagrinėti, nes tai, kas žengia kartu su gyvenimu, labiausiai ir traukia jaunimą.

Cia pareikštos mintys ir išvados, žinoma, negali būti visiškai neginčytinos. Joms pilnai pagrįsti reikia daugiau išsamesnių ir detalesnių tyrimų, ir ne tik dalykinių interesų srityje. Be jau minėtų psichikos savybių, didelę reikšmę čia galėtų turėti mokinių sugebėjimų bei kitų asmenybės savybių tyrimai.

VVPI
Psichologijos katedra

Įteikta
1968 m. kovo mėn.

УЧЕБНЫЕ ИНТЕРЕСЫ МАЛЬЧИКОВ И ДЕВОЧЕК VIII—XI КЛАССОВ

Л. СКРИЦКУТЕ

Резюме

Данная статья написана на основе изучения 1212 анкет, заполненных учащимися VIII—XI классов городских и сельских средних школ Литовской ССР, наблюдений и бесед с учащимися этих классов.

Анализ собранного материала показывает, что в старших классах у учащихся обоих полов интересы к предметам точных наук повышаются, а интересы к предметам гуманитарного цикла понижаются. Однако предметами точных наук во всех классах мальчики интересуются больше, чем девочки, а предметами гуманитарного цикла девочки интересуются больше, чем мальчики.

Из цикла гуманитарных предметов мальчики предпочитают историю, а девочки XI класса из предметов точных наук предпочитают химию.

Очень похожие с данными различия между мальчиками и девочками проявляются и в области читательских интересов. Так, девочки больше интересуются литературой, в которой они находят описание человеческих чувств, а мальчики больше любят научно-популярную литературу.

Различия между учебными интересами мальчиков и девочек объясняются особенностями психики мальчиков и девочек, но в старших классах эти различия связаны также и с профессиональными интересами учащихся, а последние складываются под влиянием различных социальных факторов и не всегда зависят только от склонностей учащихся.

LEARNING INTEREST OF BOYS AND GIRLS
OF SENIOR CLASSES

L. SKRICKUTĖ

S u m m a r y

The article is written on the basis of results obtained from questioning, completing forms, observations and individual conversations with the pupils.

1,212 pupils from various urban and rural middle schools of Lithuania were questioned.

The analysis of researching material revealed that the interest in all subjects of exact sciences (physics, chemistry, mathematics) is growing in senior classes and interest in all the humanities (literature, history and languages) diminishes in senior classes. It concerns the pupils of both sexes, but the larger per cent of boys take interest in exact sciences in all forms, and on the contrary the girls are inclined towards humanities.

The boys are mostly interested in history among the humanities. Already in the graduating form the majority of girls are more concerned with chemistry.

Similar differences are observed while comparing the reading interests of boys and girls. The girls are mostly interested in literature that makes influence on their feelings and emotions and the boys prefer reading popular scientific literature.

The differences between the girls' and boys' interests in different subjects taught at school are explained as differences of psychics of both sexes. But in senior classes those differences are closely connected with pupils' professional interests as well, which are forming under the influence of many social factors and not always depend merely upon the pupils' bents.